

Czego dowiedzieliśmy się ostatnio o neutrinach ?

Odpowiedzi na kilka fundamentalnych pytań:

- Najbardziej poszukiwany parametr modelu oscylacji neutrin $\Rightarrow$ łamanie symetrii CP $\Rightarrow$ pochodzenie asymetrii materii i antymaterii
- Czy neutrina zachowują się tak samo jak antyneutrina ?
- Prędkość neutrin ?

- Wprowadzenie
- Oscylacje neutrin
- Eksperymenty T2K i MINOS
- Wyniki

Neutrino - cząstka zaproponowana w 1930 r jako sposób na utrzymanie zasady zachowania energii w promieniotwórczych rozpadach β

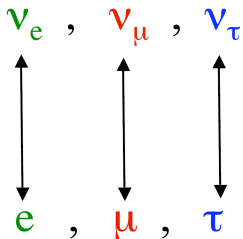

Wolfgang Pauli

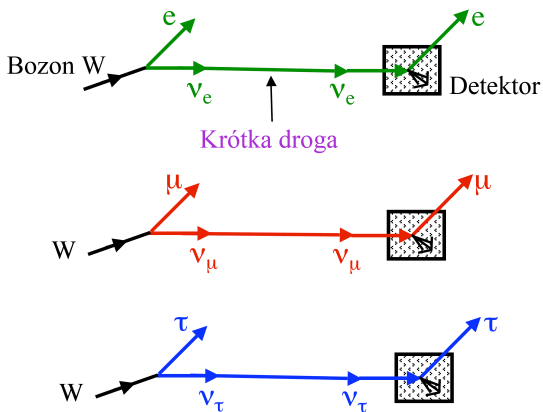
- Neutrino mają zerowy ładunek elektryczny
- Oddziałują bardzo słabo (średnia droga na oddziaływanie neutrino o energii 10 MeV przechodzącego przez Ziemię:
 $\lambda \simeq 2.5 \times 10^{13} km$)

Neutrino - Wprowadzenie

Znamy trzy rodzaje (zapachy) neutrino odpowiadające trzem rodzajom naładowanych leptonów.

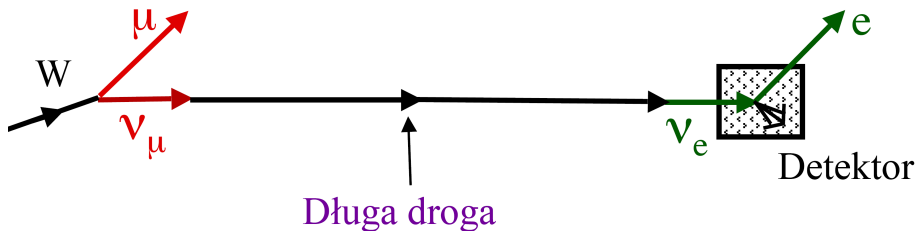

Co oznacza ta odpowiedniość:

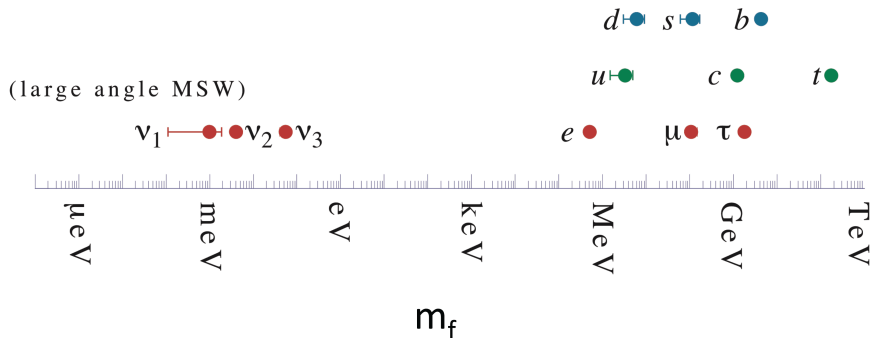
Neutrino - Wprowadzenie

Oscylacje neutrin: neutrino mogą zmieniać zapach w czasie propagacji w przestrzeni

Neutrino - Wprowadzenie

Neutrino oscylują $\Rightarrow$ mają masę.

- masy bardzo małe (ograniczenia m.in. z eksperymentów badających rozpad β trytu)
- W eksperymentach badających oscylacje można wyznaczyć tylko różnice kwadratów mas Δm^2 ($\Delta m_{kj}^2 \equiv m_k^2 - m_j^2$).

OSCYLACJE NEUTRIN

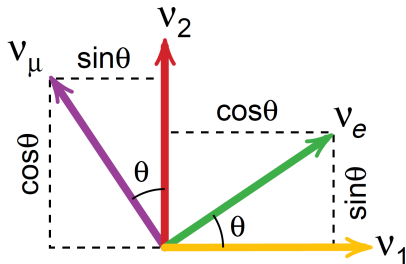
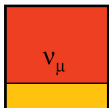
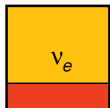

Oscylacje neutrin dla 2 zapachów

Neutrino o określonym zapachu są kombinacją stanów o określonej masie.

Przykład dla dwóch rodzajów neutrin, ν_e i ν_μ :

$$\begin{pmatrix} \nu_e \\ \nu_\mu \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} \cos\theta & \sin\theta \\ -\sin\theta & \cos\theta \end{pmatrix} \begin{pmatrix} \nu_1 \\ \nu_2 \end{pmatrix}$$

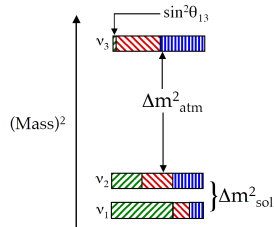

Model z trzema zapachami neutrin

MACIERZ MIESZANIA

Trzy zapachy neutrin jako kombinacja trzech stanów własnych masy.

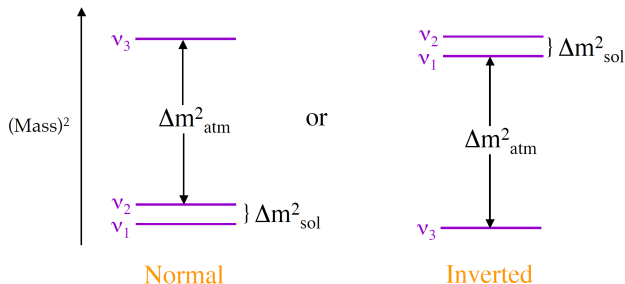
$$\begin{pmatrix} \nu_e \\ \nu_\mu \\ \nu_\tau \end{pmatrix} = U \begin{pmatrix} \nu_1 \\ \nu_2 \\ \nu_3 \end{pmatrix}$$

$$\begin{pmatrix} \nu_e \\ \nu_\mu \\ \nu_\tau \end{pmatrix} = \underbrace{\begin{pmatrix} 1 & 0 & 0 \\ 0 & c_{23} & s_{23} \\ 0 & -s_{23} & c_{23} \end{pmatrix}}_{\nu \text{ atmosferyczne}} \underbrace{\begin{pmatrix} c_{13} & 0 & s_{13} e^{-i\delta} \\ 0 & 1 & 0 \\ -s_{13} e^{i\delta} & 0 & c_{13} \end{pmatrix}}_{\nu \text{ reaktorowe, LBL}} \underbrace{\begin{pmatrix} c_{12} & s_{12} & 0 \\ -s_{12} & c_{12} & 0 \\ 0 & 0 & 1 \end{pmatrix}}_{\nu \text{ słoneczne}} \begin{pmatrix} \nu_1 \\ \nu_2 \\ \nu_3 \end{pmatrix}$$

$s_{ij} = \sin \theta_{ij}$, $c_{ij} = \cos \theta_{ij}$, $\delta \rightarrow$ faza łamania CP

Model z trzema zapachami neutrin

$$\Delta m_{\text{sol}}^2 \cong 7.5 \times 10^{-5} \text{ eV}^2, \quad \Delta m_{\text{atm}}^2 \cong 2.3 \times 10^{-3} \text{ eV}^2$$

W sytuacji gdy widmo mas neutrin ma efektywnie tylko 2 poziomy:

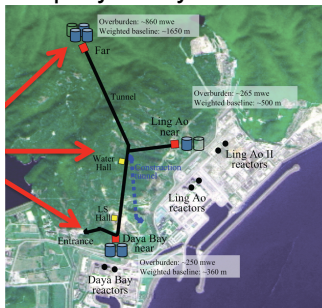
$$P(\nu_{\alpha} \rightarrow \nu_{\beta}) \simeq \sin^2 2\theta_{\alpha\beta} \sin^2 \left[1.27 \Delta m^2 (\text{eV}^2) \frac{L(\text{km})}{E_{\nu}(\text{GeV})} \right]$$

EKSPERYMENTY

The image shows the interior of a large particle detector, likely a bubble chamber or a similar tracking detector. The central region is filled with a dense grid of small, cylindrical detector elements, possibly photomultiplier tubes or scintillators, arranged in a regular pattern. The background is a curved, metallic surface composed of many small, reflective spheres, creating a complex, textured environment. The overall scene is illuminated with a warm, golden light, highlighting the intricate details of the detector's structure.

Eksperymenty do pomiarów θ_{13}

Eksperymenty reaktorowe:

Daya Bay

RENO

Double CHOOZ

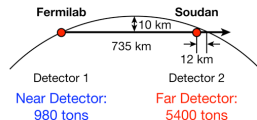
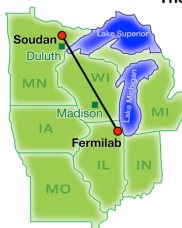
Eksperymenty akceleratorowe,

udział IFD UW

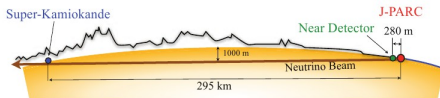
MINOS

The MINOS Experiment

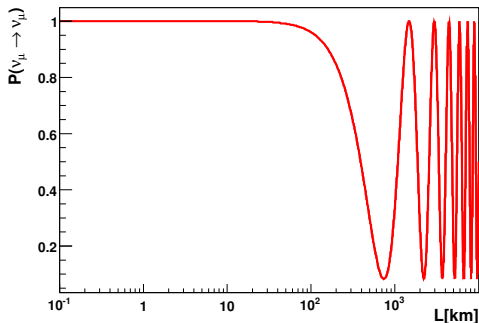

T2K

Super-Kamiokande

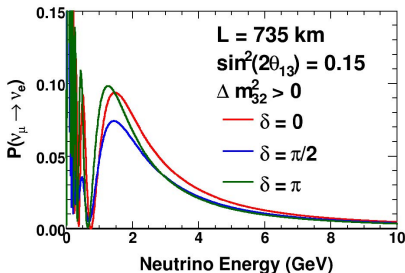
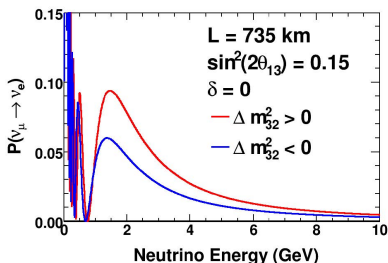

- **Bliski Detektor** →
widmo energii
niezakłócone
przez oscylacje
- **Daleki Detektor** →
poszukiwanie
oscylacji

Rysunek dla $E=3\text{GeV}$

Poszukiwanie θ_{13} w eksperymentach T2K i MINOS = poszukiwanie pojawiania się ν_e w wiązce ν_μ z akceleratora

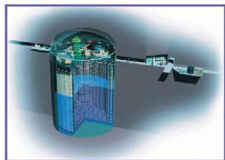
Mierzona kombinacja parametrów, a nie samo θ_{13} . Dostęp do δ_{CP} (!)

Akceleratorowe eksperymenty mierzące θ_{13}

	T2K	MINOS
Lokalizacja	Japonia	USA
Odległości	295km	735km
Energia	0.6 GeV (pik)	3 GeV (pik)
Oddziaływania	$\nu_e + n \rightarrow e^- + p$	$\nu_e + N \rightarrow e^- + X$
Daleki det.	22kt Wodny detektor	4.5kt Warstwy żelaza + warstwy scyntylatora
Metoda detekcji	Światło Czerenkowa	Światło scyntylicyjne

EKSPERYMENT T2K

Super-Kamiokande
(ICRR, Univ. Tokyo)

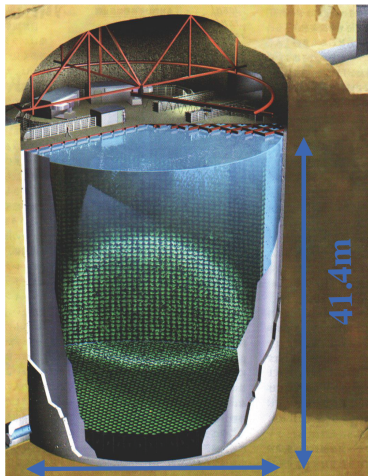

J-PARC Main Ring
(KEK-JAEA, Tokai)

- Eksperyment w Japonii (J-PARC-Kamioka)
- Współpraca: instytucje z całego świata (w tym 6 z Polski)
- Bliski detektor (ND280) złożony z kilku komponentów, pole magnetyczne
- Daleki detektor (Super Kamiokande)
- Odległość do dalekiego detektora: 295km

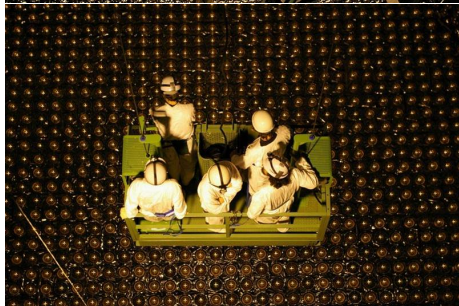
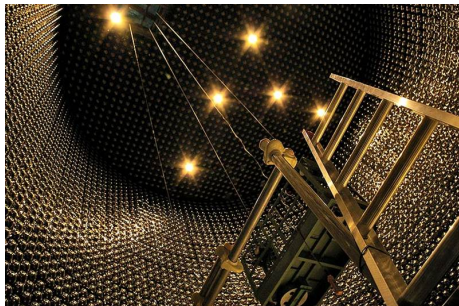
T2K - daleki detektor (Super-Kamiokande)

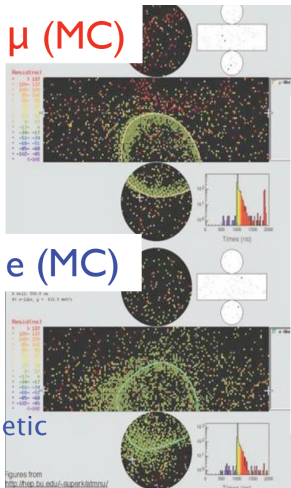
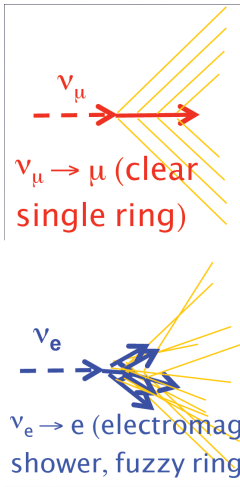
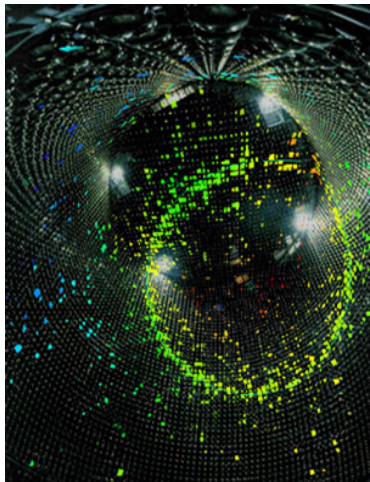
Detektor Super-Kamiokande

- zbiornik z nierdzewnej stali
- wypełniony ultra-czystą wodą
- Optycznie podzielony na część wewnętrzną i zewnętrzną
- Odczyt: fotopowielacze
- 1000 m pod ziemią

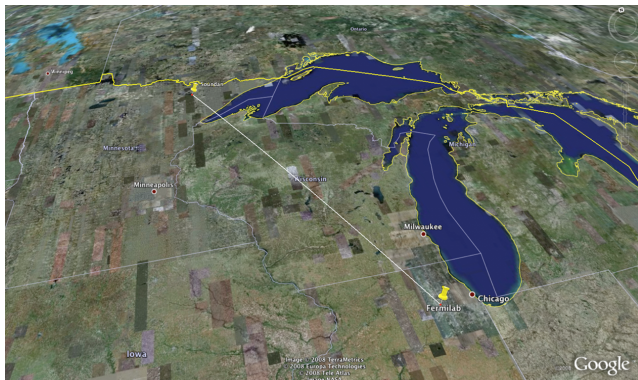
T2K - detektor Super-Kamiokande

Oddziaływania w detektorze T2K

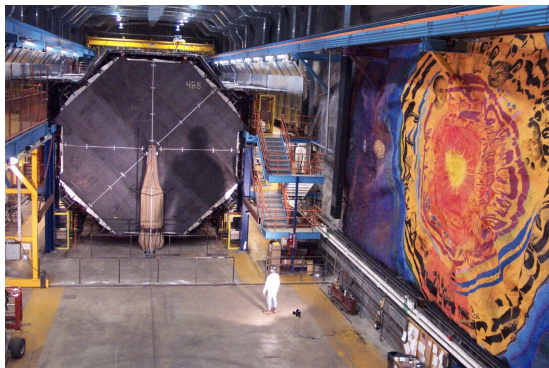

EKSPERYMENT MINOS

- Eksperyment w USA (Fermilab-Minnesota)
- Współpraca: USA, UK, Grecja, Brazylia i Polska
- Bliski i daleki detektor o bliźniaczej konstrukcji
- Pole magnetyczne !
- Odległość do dalekiego detektora: 735km

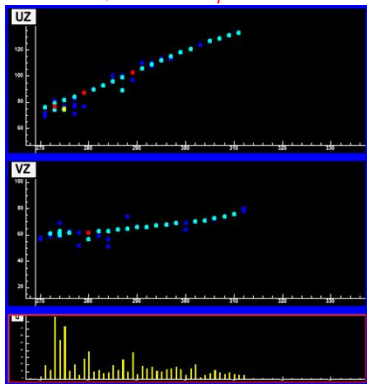
MINOS - daleki detektor

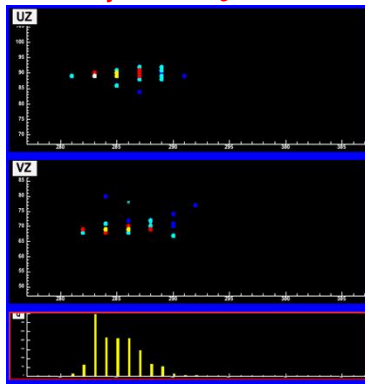
- Naprzemiennie: stalowe płyty (2.54 cm) i paski scyntylatora (1cm)
- Światło scyntylicyjne doprowadzane światłowodami do fotopowielaczy
- 710 m pod ziemią

Oddziaływania w detektorze MINOS

Oddziaływanie ν_μ

Oddziaływanie ν_e

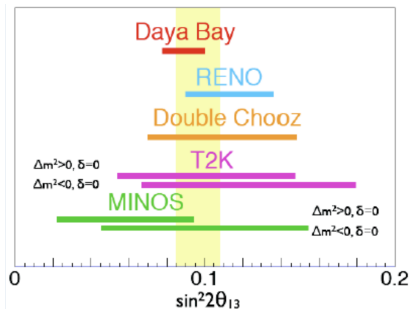
Kierunek wiązki $\longrightarrow$

WYNIKI

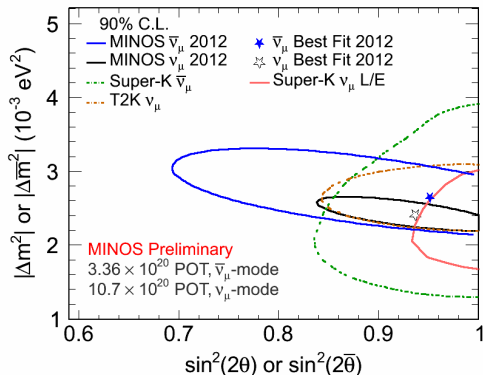

Wyniki pomiarów θ_{13}

- 13.06.2011 Pierwsze doniesienie o pomiarze niezerowej wartości θ_{13} :
6 kandydatów ν_e
(tło 1.5 ± 0.3) (2.5σ):
eksperyment T2K
- eksp. reaktorowe: dokładny pomiar θ_{13}
- eksp. akceleratorowe: dostęp do pomiarów δ_{CP} i hierarchii mas

Oscylacje neutrin vs oscylacje antyneutrin

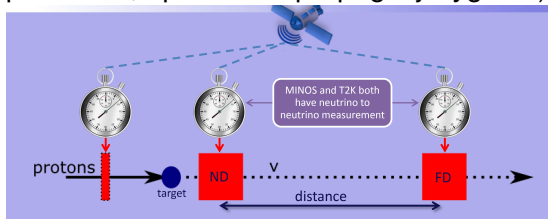

2012: Neutrina oscylują tak samo jak antyneutrina.

MINOS - unikalny detektor → w polu magnetycznym. Obecnie najbardziej precyzyjny na świecie pomiar większego Δm^2 i $\Delta \bar{m}^2$.

Prędkości neutrin

Pomiar prędkości neutrin → precyzyjne pomiary geodezyjne odległości od źródła do detektora i pomiar czasu przelotu (synchronizacja pomiarów, opóźnienia propagacji sygnału)

2012: Niezależny pomiar prędkości neutrin z eksperymentu MINOS, dwie metody analizy:

$$\delta_t = TOF_c - TOF_\nu = 11.4 \pm 11.2(stat) \pm 29(syst)ns$$

$$\delta_t = TOF_c - TOF_\nu = 18 \pm 11(stat) \pm 29(syst)ns$$

- **Od 2012 roku θ_{13} znamy wszystkie kąty mieszania neutrin !**
- Niezerowa wartość θ_{13} otwiera eksperymentom akceleratorowym drogę do zbadania pozostałych niewiadomych w sektorze neutrin
- Oscylacje neutrin - co dalej ?
  - Dalsze precyzyjne pomiary parametrów oscylacji
  - Pojawianie się neutrin taonowych
  - Czy istnieje czwarte neutrino (neutrino sterylne) ?
  - Odwrócona czy normalna hierarchia mas neutrin ?
  - Łamanie symetrii CP w sektorze neutrinowym ?